

Edmund Phelps ontvangt de Nobelprijs Economie

In deze beschouwing wordt op beknopte wijze een indruk gegeven van het theoretische werk van Edmund Phelps van de jaren zestig tot heden en de betekenis daarvan voor het macro-economische beleid, dat de grondslag vormt voor het toekennen van de Nobelprijs

De toekenning van de Nobelprijs voor Economie aan de Amerikaan Edmund S. Phelps plaatst de macro-economie en het macro-economische beleid weer in de belangstelling van economen en beleidsmakers. Echter, niet zonder simultane aandacht voor en het samenspel met de micro-economie. De beide compartimenten van de economische wetenschap, die in de jonge jaren van de laureaat gescheiden optrokken, zijn thans mede door zijn werk op een evenwichtige manier voorgoed met elkaar verbonden. In de zomer van 1958 werkte Phelps in Yale aan een dissertatie over de uiteenlopende macro-economische effecten van een bestedingsimpuls en veranderingen in kosten op de correlatie tussen prijs- en productieveranderingen in uiteenlopende bedrijfstakken. Deze dissertatie berustte op een idee van Jim Tobin, die toen aan de Cowles Foundation verbonden was. De promotor van Phelps in 1959 was Arthur Okun. Toen ik in juni 1958 door mijn promotor Piet de Wolff naar Yale werd gestuurd om aan een proefschrift te werken, waren daar naast Tobin, Tjalling Koopmans, William Fellner en Henry Wallich de grote namen op het vakgebied. Phelps en ik deelden enkele maanden een kamer.

Phelps trof in die jaren een macro-economische beschouwingwijze aan die volledig gescheiden was van de micro-economie. Leerboeken bestonden uit twee delen, micro- en macro-economie, soms zelfs afzonderlijk uitgegeven. De keynesiaanse theorie liet zien dat alle niveaus van nationaal inkomen, evenwichtsniveaus kunnen zijn, afhankelijk van de effectieve vraag. De economisch-politieke implicatie was dat in geval van werkloosheid volledige werkgelegenheid bereikbaar is door toedoen van een bestedingsimpuls van de overheid. In die keynesiaanse visie sluiten bestedingsinflatie en conjuncturele werkloosheid elkaar als gelijktijdige verschijnselen in het economische leven uit.

Phelps had in Yale geen vrede met de communicatiekloof tussen macro- en micro-economie die ook de colleges beheerste. Hij voelde zich aangetrokken tot de Europeanen Fellner en Wallich, de eerste tussen de beide wereldoorlogen gevlucht uit Hongarije, de tweede uit Duitsland. Zijn opmerkelijke belang-

stelling voor de economische problemen van Europa gaat terug op zijn ontmoetingen met de economen uit Centraal Europa (Phelps, 1995). Van 1985 tot 1993 verbleef hij aan verscheidene universiteiten in Duitsland, Frankrijk en Italië. Buiten de colleges om maakten Fellner en Wallich aan Phelps duidelijk dat achter de macro-economische betrekkingen gedrag schuil gaat van ondernemers, werknemers en consumenten, behept met uiteenlopende verwachtingen omtrent lonen en prijzen. Hoewel het bleef bij betrekkelijk vage aanduidingen, speelde op de achtergrond in hun gedachtegang het bestaan van een natuurlijk niveau van werkloosheid een rol. Van een theoretische analyse van een macro-economisch evenwicht, berustend op micro-economische uitgangspunten was geen sprake. Na een kort verblijf bij de Rand Corporation, kwam Phelps in 1960 terug bij de Cowles Foundation in New Haven, waar hij bijna zes jaar bleef. In die tijd heeft hij in het voetspoor van de neoklassieke groeitheorie van Solow en Swan bijdragen geleverd die culmineerden in zijn afleiding van de *Golden Rules of Economic Growth* (Phelps, 1967). De Nobelprijs is echter bovenal gebaseerd op zijn voordurend verfijnde analyse en de daarop gebaseerde economisch-politieke inzichten van de Phillipscurve, in de woorden van die dagen, de uitruil van inflatie en werkgelegenheid. Daarbij speelt op de achtergrond de vraag of in een economie de combinatie van volledige werkgelegenheid en prijsstabiliteit mogelijk is.

Phillipscurve

De Phillipscurve beschrijft het verband tussen het procentuele tempo van de inflatie en de procentuele werkloosheid. Als in een assenstelsel verticaal de procentuele loon- en prijsstijging en horizontaal de werkloosheid in procenten van de beroepsbevolking wordt afgebeeld, resulteert een kromme van linksboven naar rechtsonder. De inflatiegraad is in een eenvoudig geval gelijk aan de loonstijging, gecorrigeerd voor de groei van de productiviteit. De Phillipscurve, die in de jaren zestig van de vorige eeuw populair was, hield voor de beleidsmakers in dat het beteugelen van de werkloosheid onherroepelijk met het oproepen van inflatie gepaard zou gaan. De verleiding was groot een beetje inflatie te aanvaarden ten behoeve van minder werkloosheid. In de praktijk bleef het echter nooit bij een beetje inflatie. Wat stak daarachter?

Phelps staat aan de wieg van het onderscheiden van de Phillipscurve op korte en lange termijn. Hij reageerde op het ontbreken van een micro-econo-

ARNOLD HEERTJE

Emeritus hoogleraar Economie aan de Universiteit van Amsterdam

mische analyse van het verband tussen inflatie en werkloosheid. In dat stadium was voor hem vooral de arbeidsmarkt de *missing link*, meer in het bijzonder het gedrag van werkgevers en werknemers met onvolledige informatie en verwachtingen omtrent reële lonen en prijzen. De theorievorming krijgt gestalte door het invoeren van het natuurlijke werkloosheidspercentage, dat onafhankelijk is van veranderingen in het inflatietempo en gegeneraliseerd de vrucht is van structurele eigenschappen van markten van goederen en productiefactoren, zoals marktgebreken, onvolledige informatie en zoekkosten. Op lange termijn is dit minimale en positieve werkloosheidsniveau verenigbaar met een constant inflatietempo. Bij dit natuurlijke niveau van werkloosheid ondergaan de prijzen geen opwaartse druk.

Stel dat in periode 1 een economie zich bevindt in een punt op de Phillipscurve, dat een combinatie is van het natuurlijk werkloosheidspercentage en het daarbij behorende inflatietempo. In periode 2 vermindert de werkloosheid door het aantrekken van de economie. Lonen gaan omhoog, prijzen volgen. Op de korte termijn Phillipscurve wordt een nieuwe combinatie van lagere werkloosheid en hogere inflatie bereikt. Vervolgens komen inflatieverwachtingen in het spel, omdat werkgevers en werknemers verrast zijn door het stijgen van lonen en prijzen. Zij verwachten een voortzetting van de inflatie. De korte termijn Phillipscurve verschuift in zijn geheel naar rechts. Als in periode 3 de inflatieverwachtingen overeenkomen met de feitelijke inflatie in periode 2 en door afnemende economische activiteit de werkloosheid weer stijgt tot het natuurlijke niveau, komt de economie tot rust op een hoger niveau van inflatie dan in periode 1. De lange termijn Phillipscurve is daarom een verticale lijn, die correspondeert met het niveau van natuurlijke werkloosheid. De werkloosheid blijft gelijk, maar de feitelijke inflatie is hoger, door de opgelopen inflatieverwachtingen van economische actoren, die hun verwachtingen verdisconteren in hun micro-economische beslissingen over prijzen en lonen.

Aan deze analyse van macro-economische betrekkingen, die op micro-economische gedragspatronen van werkgevers en werknemers worden gebaseerd, worden inzichten ontleend, die ook van economisch-politieke betekenis zijn. Allereerst wordt vastgesteld dat van toenemende loonkosteninflatie sprake is, zolang het feitelijke werkloosheidspercentage beneden het natuurlijke ligt. In het economische leven wordt het samengaan van structurele werkloosheid en kosteninflatie waargenomen. Beleidsmatig beschouwd komt aan deze toestand pas een einde als de feitelijke werkloosheid weer de natuurlijke benadert, bijvoorbeeld als gevolg van een restrictieve monetaire politiek. Het oogmerk is dan niet langer het volledig elimineren van werkloosheid, doch het aanvaarden van een natuurlijk werkloosheidspercentage, omdat in samenhang met lagere inflatieverwachtingen een gunstiger perspectief op lange termijn wordt geboden voor een evenwichtige

Edmund S. Phelps

economische ontwikkeling. Vervolgens is er het inzicht dat de korte termijn Phillipscurve in beweging komt door inflatieverwachtingen, die eenmaal in gang gezet nauwelijks zijn te stoppen en *à la longue* gierende inflatie uitlokken. De opgave voor centrale bankiers is deze verwachtingen in de kiem te smoren. Het past in de visie van Phelps dat in Europa een ECB is ontstaan, die deze taak effectiever ter hand neemt dan een stelsel van centrale banken en ook de coördinatie met de Verenigde Staten beter waarborgt. Wanneer in het kader van rationele in plaats van adaptieve verwachtingen, gebaseerd op recente inflatie-ervaring, ook de informatie omtrent het monetaire en budgettaire beleid door de subjecten wordt verwerkt, is cruciaal dat monetaire autoriteiten en overheden strakke beleidsnormen hanteren. De bekende uitspraak van Wim Duisenberg als Europese centrale bankier: *“Ik hoor u wel, maar ik luister niet”*, sluit aan bij het verwerken van micro-economische verwachtingspatronen in macro-economische relaties door Phelps.

Een structurele theorie

Phelps is niet stil blijven staan bij de aanvankelijke formuleringen van de theorie in de jaren zestig, hoezeer daarin ook al sprake is van een uitgebreid spectrum van varianten en verfijningen in het bijzonder omtrent de karakteristieken van de arbeidsmarkt (Phelps, 1967; Phelps, 1968). In later werk is de hypothese van rationele verwachtingen ter discussie gesteld en is expliciet aandacht gegeven aan specificaties van de markt van consumptiegoederen, de kapitaalmarkt en aan de rol van de reële rentevoet. Samen met Fitoussi schreef hij in 1988 een essay over de aanhoudende werkloosheid en stagnatie in Europa, waarin het theoretische schema verder werd uitgebreid met aanbodschokken, zoals de oliecrisis van 1973. De nadruk werd voorts gelegd op het open karakter van de Europese economie en de gevolgen daarvan voor theorie en beleid. Een beleidsconclusie is dat Europese overheden meer moeten besteden aan kapitaalgoederen om de Europese economie weer vlot te trekken (Fitoussi & Phelps, 1988). In 1990 benut Phelps de Arne Ryde Memorial Lectures om een synthese te bieden van zijn ontvouwde denkbeelden in het kader van een behandeling van zes andere macro-economische richtingen. Achtereenvolgens bespreekt hij de keynesiaanse macro-economie, de monetaristische benadering, de nieuwe klassieken, de nieuwe keynesianen, de aanbodeconomie en de neoklassieke reële conjunctuurtheorie om af te sluiten met zijn eigen zogenaamde *‘Structuralist School’*. Deze typeert hij als een niet-monetaire theorie van fluctuaties in de werkloosheid. Hij wijst er op dat weliswaar is begonnen met een gegeven natuurlijk werkloosheidspercentage, omdat de aandacht werd vastgehouden door externe schokken van monetaire aard, die neutraal werden verondersteld voor de evenwichtswaarden van de reële variabelen van algemene evenwichtsgroei modellen, maar dat de reële schokken in de werkelijkheid de inspiratiebron zijn voor het analyseren van het effect van deze schokken op veranderingen in het natuurlijke werkloosheidspercentage. Voorts werd onderkend dat ook de evenwichtsgroei paden van productie, investeringen en werkgelegenheid veranderen door de permanente gevolgen van reële schokken (Phelps, 1990). Tenslotte verschijnt in 1994 zijn *Structural Slumps*, een imposant werk over de aanhoudende werkloosheid in de Verenigde Staten en Europa sinds de jaren zeventig. De ondertitel *The Modern Equilibrium Theory of Unemployment, Interest and Assets*, weerspiegelt dat Phelps' paradigma de macro-economie stevig te funderen in het individuele gedrag van economische subjecten in allerlei denkbare rollen tot volle wasdom is gekomen. Het natuurlijke werkloosheidspercentage is niet langer een constante of een exogeen bepaalde parameter, maar een endogene grootheid, waarvan de hoogte wordt verklaard uit de reeksen nieuwe inzichten die de recente economische theorie heeft opgeleverd omtrent de besluitvorming van economische agenten, die te maken hebben met onvolledige informatie, prikkelsystemen, onzekerheid en het nemen van risico (Phelps, 1994)

Tegenover de neoklassieke theorie, die geen verklaring oplevert van het bestaan van hardnekkige werkloosheid, zet Phelps zijn structurele theorie die fluctuaties in de werkgelegenheid herleidt tot een *“supply-wage apparatus characterized by the notion of an equilibrium real-wage setting locus and by a demand-wage mechanism activated by wealth, real interest rates, and real exchange-rates, inter*

alia” (Phelps, 1994, 231). De hechte theoretische fundering van macro-economische analyse van prijzen, groei en werkloosheid in het micro-economische gedrag van mensen van vlees en bloed, heeft de relevantie voor het beleid van de theorie van Phelps in de loop van de jaren alleen maar groter gemaakt. Hij bepleit een verschuiving van het beleid van programma's van sociale zekerheid, karakteristiek voor de *welfare state*, naar programma's voor economische rechtvaardigheid. De besparingen door het afschaffen van de sociale zekerheid kunnen worden benut voor het verhogen van de lonen van de minderbedeelden uit de beroepsbevolking, die nu aan de kant staan. De combinatie van het dalen van de reële interest en de verminderde rol van de *welfare state*, bevordert dat de nadruk komt te liggen op het hebben van werk en het ontvangen van inkomen. Geen wonder dat hij – evenals Joe Stiglitz – wordt geraadpleegd door beleidsmakers op hoog niveau in de Verenigde Staten en Europa. Vermeldenswaard is nog dat hij Ricardo ziet als een voorloper van de *‘structuralist theory of employment’* (Phelps, 1994, 358). Daaraan voeg ik toe dat in het werk van de Nederlander Johan Witteveen over structuur en conjunctuur en de rol van de reële interest in perioden van structurele kapitaalovervloed en kapitaaltekort opmerkelijke aanknopingspunten voor het denken van Phelps worden aangetroffen (Witteveen 1956; Heertje 2001).

LITERATUUR

- Fitoussi, J.-P. & E.S. Phelps (1988) *The Slump in Europe*. Oxford: Basil Blackwell.
- Heertje, A. (2001) Johan Witteveen. *ESB*, nr. 4290, 39-41.
- Phelps, E.S. (1967) Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time. *Economica*, 34, 254-281.
- Phelps, E.S. (1967) *Golden Rules of Economic Growth*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Phelps, E.S. (1968) Money-Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium. *Journal of Political Economy*, 76, 678-711.
- Phelps, E.S. (1990) *Seven Schools of Macroeconomic Thought*. Oxford: Claridon Press.
- Phelps, E.S. (1994) *Structural Slumps, the Modern Equilibrium Theory of Unemployment, Interest and Assets*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Phelps, E.S. (1995) A life in economics. In: A. Heertje (red.) *Makers of Modern Economics*. Aldershot: Edward Elgar, 90-114.
- Witteveen, H.J. (1956) *Structuur en conjunctuur. Het vraagstuk der kapitaalschaarste en de huidige ontwikkeling der conjunctuurtheorie*. Haarlem: De Erven F.Bohn.

